

Za Petrom Fedorom

Ladislav Kováč

Československá veda utrpela veľkú stratu. 29 apríla 1990 náhle zomrel Peter Fedor. Mal iba 43 rokov. Človek rýdzeho charakteru. Fyzik a biológ s neobvykle širokým vzdelaním, vedec s fantáziou génia. Obeť našej národnej malosti. Táto malosť ho vyhnala z katedry biofyziky bratislavskej univerzity, základy ktorej kládol a kde začal tvoriť unikátnu vedeckú školu neurobiológie. Vyhnala ho neskôr z Ústavu technickej kybernetiky SAV, včasnšie než mohol naplno rozvinúť svoj projekt výskumu rozpoznávania obrazcov. Nik ho nikdy z práce neprepustil: odchádzal sám, keď už ďalej nedokázal byť svedkom mrhania finančných prostriedkov, ničenia talentov, tárania a podvádzania – nepoznal som nikoho, ktorý by tak ako on doslova fyzicky trpel prítomnosťou lži a primitivizmu v inštitúciách, v ktorých by mala kralovať múdrosť a pravda. Svojou predčasnou smrťou – na infarkt, akože ináč! – nám až pripresvedčivo dokazuje, ako neuhastiteľná túžba po harmónii a kráse, ten hlavný motor horúčkovitej aktivity opravdivého vedca, môže ho uštváť až k smrti, ak sa jej v malých pomeroch nedostáva ani najmenšieho uspokojenia.

Peter Fedor, bádateľ v teórii mozgu a psychiky, presídlil pred dvomi rokmi na pracovisko s celkom iným zameraním, do Ústavu fyziológie hospodárskych zvierat SAV v Ivanke pri Dunaji. Koloman Boďa mu tam veľkoryso poskytol zátišie a pracovnú voľnosť, aby sa jeho talent mohol konečne naplno prejaviť. Denne strácal tri hodiny cestovaním zo Záluh do Ivanky (hoci areál SAV na Patrónke mal temer pod oknami svojho bytu), kde sa rodilo čosi, čo raz možno mohlo predstavovať novú vedu, experimentálnu estetiku. Koncipovali sme projekt spoločného výskumu – motorickej teórie myslenia. Bez Petra Fedora sa kognitívna biológia u nás už sotva rozvinie.

Revolúciu minuloročného novembra uvítal Fedor svojím horúcim srdcom, ale aj svojím ľadovo chladným rozumom. Tri počítače bežali naraz v jeho laboratóriu, na dvoch testoval svoju teóriu neurobiológie hudby, na treťom písal texty svojich návrhov na reformu nášho školstva a vedy. Týždeň pred svojou smrťou mi priniesol prečítať dve svoje vedecké publikácie, pripravené do tlače, deň pred smrťou vynikajúci návrh na ozdravenie našej vedy. Počiatkom mája sa chystal do Viedne na katedru genetiky, odovzdať rakúskym vedcom svoje skúsenosti s génovým „delom“, zariadením na vstreľovanie génov do buniek, ktoré sám v Ivanke skonštruoval – tak ďaleko siahali jeho znalosti a schopnosti. Nepoznal som medzi našimi prírodovedcami lepšieho znalca krásnej literatúry, ako bol on. Svojou zázračnou imagináciou dokázal premostiť fenomén koherencie molekulárnych procesov a fenomén ľudského vnímania; filozofi sa, žiaľ, už nikdy nedozvedia k čomu dospel – nestačil o tom nič napísať.

Jeho múdre predstavy o riadení vedy, tie najnovšie, uverejňujeme. Jeho smrť je výzvou, aby sme sa za ich uskutočnenie zasadili všetkými prostriedkami. Osud Petra Fedora, vedca duseného a zaduseného malosťou našich pomeroch, by sa už nikdy nemal zopakovať.